

DOI: 10.33663/1563-3349-2022-33-314-324

УДК 342.7

Т. А. КОСТЕЦЬКА,кандидат юридичних наук, доцент,
старший науковий співробітник***ORCID: 0000-0002-3841-4925**

ПРО ЕЛЕКТРОННИЙ ПАРЛАМЕНТАРИЗМ В УКРАЇНІ: СТРАТЕГІЯ ВПРОВАДЖЕННЯ ТА ЧИННИКИ РОЗВИТКУ

Стаття присвячена окремим аспектам концептуально визначеної в Україні декілька років тому стратегії розвитку електронної демократії, реалізація якої передбачена на загальнонаціональному, регіональному та місцевому рівнях. Звертається увага на відповідність теорії і практиці е-демократії розроблених напрямів, поставлених завдань. Впровадження е-парламентаризму – серед головних складових процесу її розвитку. Підкреслено, що діяльність е-парламенту відповідно до стратегічних завдань фактично була розпочата до повномасштабної російської війни проти України. Вирізняються окремі напрями, механізми удосконалення форм організації, функціонування Верховної Ради як е-парламенту, його особливості в умовах воєнного стану.

Ключові слова: е-демократія, Стратегія електронного парламентаризму, е-парламент, інформаційно-комунікаційні технології, комунікаційна стратегія Верховної Ради.

Kostetska Tetiana. On electronic parliamentarism in Ukraine: implementation strategy and development factors

The article is devoted to certain aspects of the strategy of e-democracy development conceptually defined in Ukraine a few years ago, the implementation of which are envisaged at the national, regional and local levels. In the article pays attention to the correspondence of the developed directions and tasks to the theory and practice of e-democracy. Introduction of e-parliamentarism is one of the main components of its development process. It is emphasizes, that the activities of the e-parliament in accordance with the strategic objectives were actually started before the full-scale Russian war against Ukraine. The author distinguishes separate areas, mechanisms for improving the forms of organization, functioning of the Verkhovna Rada of Ukraine as an e-parliament, its features in martial law.

Key words: e-democracy, e-parliamentarism, e-parliament, information and communication technologies.

Постановка проблеми. У довоєнний період, зважаючи на виклики глобалізаційних інформаційних процесів та пов'язані з цим явищем проблеми трансформації політичної влади, визначення зовнішньополітичного вектора

* **Kostetska Tetiana**, Candidate of Juridical Sciences (Ph. D.), Docent, Senior Research Officer

розвитку нашої держави у напрямі європейської та євроатлантичної інтеграції, потребу пошуку якісних сучасних ефективних механізмів у вирішенні завдань, що постали перед органами публічної влади, впровадження інституцій демократичної участі громадян у прийнятті рішень, що зачіпають їх інтереси, Україна визначила стратегічний розвиток електронної демократії.

За найпоширенішою концепцією, одним із найважливіших важелів е-демократії є розширення можливості прямої участі громадян («демократії участі») у здійсненні публічної влади на всіх її рівнях і протягом усіх стадій підготовки та прийняття соціально важливих рішень за допомогою новітніх інформаційно-комунікаційних технологій (надалі – ІКТ). Характерними тенденціями світової теоретичної думки і демократичної практики є зведення процесів е-демократії до упровадження відкритості та підзвітності діяльності органів публічної влади, прозорості процесу прийняття рішень суб'єктами владних повноважень на засадах використання сучасних ІКТ. Йдеться про застосування певних технологій стосовно існуючого феномена, яким є демократія.

Сьогодні функціонування владних структур, у тому числі й вітчизняних, об'єктивно вже не мислиться без інтенсивного використання новітніх ІКТ, електронних комунікацій в усіх сферах суспільної діяльності, в процесі функціонування органів державної та місцевої влади, що змушує їх бути більш відкритими, забезпечувати створення загальнодоступних електронних інформаційних ресурсів тощо.

Попри широкий інтерес науковців (насамперед західних авторів, зокрема таких, як: Р. Алкок, В. Барбер, М. Кастельс, С. Кліфт, П. Норіс Т. і К. Райлі) щодо неоднозначного явища, яким є е-демократія, залишається потреба у дослідженнях нової політичної реальності, у тому числі й вітчизняними науковцями.

Говорячи про закладені доктринальні основи, що розвиваються сучасними як зарубіжними, так і вітчизняними науковцями, не можна не торкнутися ще однієї актуальної теми для сучасної вітчизняної конституціоналістики, а саме – проблематики парламентаризму та його розвитку в Україні, насамперед у контексті закріпленого конституційно представницького характеру діяльності Верховної Ради України та наукового дискурсу щодо обґрунтованої ідеї (І. Масуда, Б. Барбер, Л. Гроссман ін.) про еволюцію представницької демократії в сучасному інформаційному суспільстві, скасування представництва тощо.

До слова, через відсутність єдиного підходу до тлумачення концепту е-демократії, низку перешкод, що стоять на шляху впровадження прямої е-участі громадян у суспільних і політичних процесах, нині у науковій літературі, суспільно-політичній практиці багатьох держав домінуючою стала насамперед концепція е-уряду (е-управління) як основи проведення відповідних реформ у сфері державного управління, підвищення якості адміністративних послуг, задоволення потреб населення тощо із використанням

сучасних е-комунікацій. Має місце і так званий парадокс посередника, коли політики, у тому числі парламентарі, опозиційно налаштовані до впровадження е-демократії, незалежно від будь-якої існуючої моделі, з побоювання знівельовання їх значення як посередників між громадянами та державними органами за домінуючої нині в світі представницької демократії¹.

У сучасному науковому дискурсі полеміка привела до нових інтерпретацій не тільки таких понять, як «демократія», її різновиди, виокремивши концепт «електронної демократії», «парламентаризм», поняття якого, відповідно, пов'язується із ідеєю впровадження «електронного парламентаризму», функціонуванням «електронного парламенту».

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про існування загальної тенденції підвищення уваги дослідників як зарубіжних, так і вітчизняних, до різноманітної проблематики е-демократії, е-парламентаризму, е-парламенту, е-уряду, викладеної у фундаментальних і прикладних працях, наукових статтях, обговорюваної на наукових та науково-практичних конференціях.

Прийняття в Україні стратегічних документів щодо, зокрема, розвитку е-демократії, упровадження е-парламенту як однієї з її основних частин, цифрової трансформації державного і суспільного розвитку, підживили науковий інтерес до окресленої тематики. Питанням упровадження е-демократії, її правової природи, е-парламенту в Україні, вивченню зарубіжного досвіду у своїх дослідженнях приділили увагу такі вітчизняні автори, як: А. Береза, С. Бойчун, Н. Грицяк, С. Дорогих, В. Дрешпак І. Корж, В. Лихоступ, С. Лихоступ, С. Чукут.

Окремої уваги заслуговують, зокрема, монографічні роботи: «Становлення електронного парламенту в контексті євроінтеграції України» (автори: І. Корж, С. Лихоступ, В. Лихоступ, С. Дорогих. Київ, 2015. 172 с.) та «Електронний парламент України: досвід створення. Наукове видання» (за заг. ред. С. О. Довгого. Київ: Логос, 2015. 452 с.) колективу авторів українських вчених у сфері інформаційно-комунікаційних технологій, кібернетики, математики, системного аналізу та інших напрямів, який узагальнив багаторічний досвід організації державного управління на основі створеної вітчизняної Інтегрованої інформаційно-аналітичної системи «Електронний парламент» (ШАСЕР) з використанням глобальної інформаційної мережі.

Теоретико-методологічною основою цієї статті стали доктринальні доробки щодо сутності доволі складного конституційного і політико-правового явища, яким є парламентаризм (зокрема, Ю. Барабаша, В. Погорілка, О. Скрипнюка, В. Федоренка, В. Шаповала, Ю. Шемшученка та ін.), теоретичні напрацювання вітчизняних дослідників питань функціонування інформаційної сфери суспільства, процесів інформатизації та їх правового регулювання, доктринальних положень державної інформаційної політики, концепції е-урядування, цифрової трансформації держави тощо (О. Баранова, К. Белякова, В. Горбуліна, Г. Почепцова, І. Сопілко та ін.).

Однак проблеми е-парламентаризму в Україні і дотична проблематика функціонування українського парламенту, його генезису, потенціалу у сучасний період поставлених завдань впровадження засобів е-демократії, цифрової трансформації державної і суспільної життєдіяльності потребує більш поглибленого комплексного конституційно-правового аналізу. Це зумовлюється ще й об'єктивними сьогоденними реаліями вітчизняного парламентаризму в умовах здійснення ускладнених завдань, у тому числі парламентської діяльності, викликаних діями російської держави-агресора проти нашої держави і суспільства.

Метою статті є висвітлення окремих конституційно-правових аспектів стратегії становлення в Україні е-демократії, формування теорії е-парламентаризму, виявлення шляхів ефективного функціонування Верховної Ради як е-парламенту.

Основні результати дослідження. Концепція розвитку е-демократії в Україні та план заходів щодо її реалізації, схвалена Кабінетом Міністрів України від 8.11.2017 р. № 797-р.², визначає е-демократію як форму суспільних відносин, за якої громадяни та організації залучаються до державотворення та державного управління, а також до місцевого самоврядування шляхом широкого застосування ІКТ у демократичних процесах, що дає змогу: посилити участь, ініціативність і залучення громадян на загальнодержавному, регіональному та місцевому рівні до публічного життя; поліпшити прозорість процесу прийняття рішень, а також підзвітність демократичних інститутів; поліпшити зворотну реакцію суб'єктів владних повноважень на звернення громадян; сприяти публічним дискусіям та привертати увагу громадян до процесу прийняття рішень. Тобто ідея розбудови держави і громадянського суспільства, трансформації політичної системи за допомогою технологій електронних комунікацій сприйнята.

Було задумано здійснити формування політичних, організаційних, технологічних та ідеологічних умов розвитку е-демократії в нашій державі з метою зростання широкого долучення громадян до комунікації, співпраці з органами державної влади, контролю за ними, участі у виробленні політики, розвитку самоорганізації та самоврядування, а також підвищити рівень довіри до суб'єктів владних повноважень; узгодити стандарти державної політики зазначеної сфери з міжнародними, зокрема європейськими, стандартами тощо.

Водночас справедливо зазначити, що формування нормативно-правової основи для функціонування електронної демократії в Україні розпочалося значно раніше з початком правового забезпечення процесів інформатизації. Слід лише назвати прийняті закони України: «Про Національну програму інформатизації» (від 4.02.1998 р.), «Про електронні документи та електронний документообіг» (від 22.05.2003 р.), «Про електронний цифровий підпис» (від 22.05.2003 р.), «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки» (від 09.01.2007 р.), численні підза-

конні нормативно-правові акти, спрямовані на виконання законодавчих положень у цій сфері суспільних відносин.

Не слід відкидати й вітчизняні реалії, які є усталеними протягом тривалого періоду, підтверджені вітчизняними аналітиками, результатами спеціальних парламентських слухань³.

Незважаючи на наявність значного потенціалу щодо впровадження сучасних ІКТ в усі сфери життєдіяльності держави і суспільства (закріплення основних принципів, завдань, стратегічних напрямів державної політики на законодавчому рівні, формування інституцій відповідної компетенції, ухвалення концепцій, програм, планів дій тощо), суспільний запит на таке впровадження, стан розбудови інформаційного суспільства та сфери ІКТ в Україні порівняно зі світовими тенденціями визнавалось недостатнім і таким, що не відповідає стратегічним цілям розвитку України.

У передвоєнні роки на урядовому рівні, як відомо, стратегічними планами було визначено т. зв. цифровізацію, цифрову трансформацію (діджиталізацію) усіх сфер суспільних відносин, що стала, за висловом, «технологічним трендом», який зумовив активність процесів, про які йдеться.

Не вдаючись до детального правового аналізу задекларованих на концептуальному рівні цілей, завдань, на доцільність якого звертається увага науковців⁴, зауважимо, що Концепцією розвитку цифрової економіки та суспільства на 2018–2020 рр., схваленою розпорядженням КМУ від 17.01.2018 р. № 67-р., було передбачено, зокрема, переведення до цифрового формату традиційних (офлайн) демократичних процесів в Україні, а до головних складових розвитку е-демократії разом із іншими (е-голосування, е-правосуддя, е-референдуми, е-консультації, е-петиції) віднесено е-парламент⁵.

Впровадження ідей е-демократії, перспективи розвитку демократичних інститутів на основі використання ІКТ, можливі загрози їх застосування у відповідних процесах – такими, далеко невичерпними стали чинники актуалізації наукового дискурсу щодо проблематики, зокрема, оновлення вітчизняної теорії парламентаризму, формування концепції е-парламентаризму в Україні, дослідження засад, потенціалу функціонування парламенту України як представницького органу в умовах цифрової держави на засадах, безумовно, поєднання традиційних та електронних форм здійснення парламентської діяльності, вдосконалення чинного законодавства, правозастосовної практики.

Теоретико-методологічної інтерпретації потребує насамперед понятійний апарат основних категорій, інститутів в окресленій сфері. Першочергово це стосується понять «е-парламентаризм» та пов'язаного з ним – «е-парламент». Так, оглядовий аналіз спеціальної літератури свідчить, що, як правило, автори, висвітлюючи визначену ними проблематику е-парламентаризму, часто його використовуючи, не вдаються до розкриття його поняття на рівні дефініції, обмежуючись здебільшого переліком його основних ознак чи змістовою характеристикою. Показово, такими називають, зокрема, зв'язок із

упровадженням законотворчої діяльності та законопроектної роботи на основі системи електронного документообігу⁶.

Не розпочинаючи ґрунтового дискурсу, оскільки це тема самостійного дослідження, зауважимо, що при визначенні сутності, змісту, формулювання поняття такого явища, як «е-парламентаризм», зрозуміло, слід спиратись на характеристики ключової понятійної категорії – парламентаризм. Водночас у даному випадку йдеться про політико-правову категорію і доволі складне, багатовимірне явище, щодо якого у юридичній науці, як визнають, все ще не досягнуто загальноприйнятого розуміння його сутності.

Так, у теорії вітчизняного конституціоналізму енциклопедично закладена концепція парламентаризму як системи організації державної влади, для якої характерним є визнання провідної або суттєвої ролі парламенту у її здійсненні⁷. Навчальною літературою, наприклад, парламентаризм визначається як особливий конституційно-правовий режим, який забезпечується високим авторитетом парламенту в країні та виявляється в його спроможності ефективно забезпечувати народне представництво, своєчасно і якісно здійснювати законодавче регулювання всіх сфер життя в суспільстві й державі, утверджувати та гарантувати права і свободи людини і сприяти консолідації нації довкола ідеалів демократії та верховенства права⁸. Водночас необхідними є оновлені наукові узагальнення концепції функціонування парламентаризму в Україні.

Науково-теоретичною основою сучасних досліджень у цій царині наукових знань можуть слугувати також концептуальні, методологічні, прикладні підходи до проблем цифрової трансформації держави, значення, ролі в цих процесах ІКТ.

Загальновизнано, що парламентська діяльність є відображенням процесів, що відбуваються в суспільстві, державі, показником рівня демократичності держави і розвитку громадянського суспільства, невід’ємною складовою його взаємодії із структурами публічної влади, чинником стабільності суспільного розвитку. Тому пошук механізмів удосконалення форм організації, функціонування Верховної Ради з метою підвищення ефективності її діяльності, відкритого і прозорого її характеру як представницького органу, єдиного органу законодавчої державної влади здійснювався і в період до повномасштабної російської війни проти України. На певному етапі, на думку багатьох фахівців, сталася деградація окремих вихідних засад конституціоналізму, параліч публічних правових механізмів, колапс у діяльності окремих конституційних інституцій, у тому числі криза парламентаризму.

Очевидно, діяльність Верховної Ради України в нових реаліях функціонування, рівень якості законодавчого процесу, виконання інших конституційних парламентських функцій і повноважень зазнав і тепер зазнає впливу як позитивних, так і негативних явищ нинішнього досить складного періоду державотворення, становлення громадянського суспільства. Сучасні тенденції усвідомлення потреби модернізації процесів формування та реалізації національної інформаційної політики, зумовленої багатьма чинниками:

викликами гібридної війни, глобалізаційних процесів, потребою реалізації поставлених стратегічних завдань, зокрема, цифровізації розвитку суспільних відносин та перебудови всієї системи комунікацій, виникненням нових каналів обміну інформацією, а ще впливом соціальних мереж на діяльність органів публічної влади у контексті їх комунікативної взаємодії з громадянським суспільством тощо, зумовили, в тому числі, електронну трансформацію українського парламентаризму.

У парламентській діяльності вже тривалий період активно впроваджувалися та використовувалися сучасні форми її інформаційного супроводу: розміщення на офіційному вебсайті Верховної Ради, вебсайтах парламентських комітетів у мережі Інтернет, застосування електронної пошти, діяльність парламентських теле- та радіомовлення, вебтрансляції парламентських сесій і засідань комітетів інших ЗМІ, онлайн опитування тощо. Однак, як обґрунтовується фахівцями, для розвитку українського е-парламенту характерно домінування односторонніх інформаційних сервісів: зокрема, відсутні такі поширені в європейській практиці інструменти, як доступ усіх зацікавлених осіб до пов'язаної із законодавчим процесом документації, можливість висловитися щодо того чи іншого законопроекту тощо.

Успішне впровадження накреслених намірів значною мірою залежить від наявної політичної волі самої державної влади та належне фінансування нею відповідних механізмів їх реалізації.

Зокрема, на комплексне вирішення існуючих проблемних питань, у тому числі у сфері забезпечення інформаційної та кібернетичної безпеки, забезпечення відкритості, прозорості та підзвітності виборцям, права громадян коментувати зареєстровані у Верховній Раді та є предметом громадського обговорення законопроекти, підвищення ефективності парламентських процесів, і була спрямована Стратегія електронного парламентаризму на 2018–2020 рр., розроблена і затверджена згідно з рекомендаціями Міжпарламентського союзу ЄС⁹ щодо функціонування сучасних національних парламентів на базі застосування ІКТ для забезпечення ефективної роботи парламенту, прозорості, відкритості та підзвітності перед виборцями, налагодження діалогу між парламентом і громадянами, забезпечення повного їх доступу до інформації про його діяльність тощо. Комплексне, системне використання ІКТ полегшує процеси законотворчості, здійснення представництва та нагляду за напрямом підвищення ефективності, імплементацію ідеї публічної участі та покращення іміджу політиків загалом і парламенту зокрема. Наголошувалось, що парламент має унікальне становище у використанні нових технологій для демонстрування відкритості та прозорості в управлінні, а також впливу на розвиток цифрової економіки і суспільства, оскільки він є єдиним органом законодавчої влади в Україні.

Акцент був поставлений, що саме з урахуванням реалізації заявлених положень електронний (цифровий) парламентаризм є однією з найбільш важливих та перспективних складових е-демократії.

Існує об'єктивна необхідність щодо аналізу ефективності результатів виконання визначених стратегічних планів, позитивних зрушень, а також недоліків передбаченої моделі, її відповідності вирішенню поточних завдань та визначенню оптимальних напрямів подальшого розвитку вищезазначених явищ, процесів. Мабуть, за сприятливіших умов можливо провести спеціальні парламентські слухання, практика проведення з предметом обговорення різноманітних питань функціонування інформаційної сфери яких у минулому була доволі регулярною і результативною.

Практичним позитивним кроком до розбудови е-демократії, втілення стратегії електронного парламентаризму в Україні став, зокрема, Закон «Про внесення змін до Регламенту Верховної Ради України щодо вдосконалення електронної форми документообігу у Верховній Раді України» від 16.01.2020 р., № 469-IX¹⁰.

Хоча названий попередньо стратегічний документ переважним сенсом діяльності Верховної Ради з реалізації планів щодо розвитку е-парламентаризму назвав поліпшення якості законотворчого процесу та ефективної взаємодії всіх суб'єктів цього процесу, даний законодавчий акт, встановлюючи електронну форму парламентського документообігу як основну (за деякими винятками), його положення спрямовані насамперед на удосконалення всіх парламентських процедур, законодавчої діяльності, забезпечення вільного та безоплатного доступу до бази даних нормативно-правової інформації на офіційному вебсайті.

Так, найбільш структурований, нормативно впорядкований напрям здійснення інформаційного забезпечення законотворчого процесу вже тривалий період формується у самостійний вид парламентської діяльності – інформаційний, окрему важливу функцію із забезпечення громадян публічною інформацією та їх залучення до цього процесу, що здійснюється завдяки широкому застосуванню ІКТ¹¹ чи, додамо, комунікативну функцію Верховної Ради. Особливо, якщо враховувати, як обґрунтовується фахівцями, у більшості сучасних концептів парламентаризму увага приділяється феномену довіри до політичної системи в цілому та представницьких органів зокрема.

Підсумовуючи рівень розвитку е-парламенту в Україні, фахівці також обґрунтовують, що він відповідає сучасним міжнародним тенденціям і вимогам. Цей висновок підтверджується і сьогодні, коли Верховна Рада в умовах воєнного стану здійснює свої функції і повноваження, в тому числі й законодавчі, використовуючи попередні напрацювання у сфері застосування ІКТ у парламентській роботі.

Нещодавно Голова Верховної Ради України Р. Стефанчук озвучив своє бачення того, як зміниться діяльність парламенту після війни¹². Зокрема, він сказав, що (тезово): діджиталізація є тим, що задає ритм парламентській діяльності; формат пленарних засідань має бути готовим до віддаленої роботи: система дистанційного голосування дасть змогу зберегти працездатність Верховної Ради у разі будь-якої надзвичайної ситуації, для чого потрібні й

законодавчі зміни, і належне технічне забезпечення. А ще наголосив: «Війна, як хвороба, вказує на слабкі місця, на які варто звернути увагу. Передусім треба посилити безпеку у кібер- та інформаційному просторі, забезпечуючи кожного громадянина та міжнародних партнерів доступом до українського законодавства, безперервність оновлення даних на офіційному вебсайті».

Такими, безумовно, не вичерпними можна назвати чинники, що підвищують значущість і практичну доцільність теоретико-прикладних досліджень окресленої різновекторної проблематики.

Висновки. На майбутнє одним із провідних факторів ефективності функціонування парламентаризму, його складової представницької демократії, очевидно, є підтвердження важливої ролі парламенту у вирішенні проблем, викликів, що постають перед суспільством, державою, запровадження дієвих інституційних механізмів, які б відповідали аналогічним міжнародно-правовим механізмам провадження відкритості й прозорості діяльності державних органів, парламентської діяльності. Серед шляхів досягнення стратегічних намірів – подальша розбудова е-парламентаризму в Україні, удосконалення інформаційно-комунікаційної діяльності Верховної Ради, зокрема, на предмет доступу до публічної інформації, залучення громадян до законотворчого процесу у форматі е-парламенту.

Нарешті, доктринально і методологічно заявлена проблематика потребує подальшого поглибленого осмислення, вироблення відповідних науково-практичних рекомендацій.

1. Береза А. В. Реформування публічної влади: сучасні концепції та політична практика: монографія. Київ: Логос, 2012. С. 151–153, 170–173. 2. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/797-2017-%D1%80#Text> 3. Рекомендації парламентських слухань на тему: «Реформи галузі інформаційно-комунікаційних технологій та розвиток інформаційного простору України» від 31 березня 2016 р., № 1073-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2016. № 17. Ст. 191. 4. Доронін І. М. Цифровий розвиток та національна безпека у контексті правових проблем. *Інформація і право*. 2019. № 1(28). URL: http://ippi.org.ua/sites/default/files/5_12.pdf 5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-р#Text> 6. Черкас О. Г. Взаємодія Верховної Ради України з місцевими Радами: інформаційно-комунікаційний аспект. *Публічне управління та митне адміністрування*. 2020. № 2 (25). С. 226–234. 7. Шаповал В. М. Парламентаризм. *Великий енциклопедичний юридичний словник* / за ред. Ю. С. Шемшученка. 2-ге вид. переробл. і доповн. Київ: Вид-во «Юрид. думка», 2012. 1020 с. С. 622. 8. Погорілко В. Ф., Федоренко В. Л. Конституційне право України: підручник / за заг. редакцією В. Л. Федоренка. 4-е вид., перероб і доопр. Київ: Ліра-К, 2012. 576 с. С. 327. 9. Про затвердження Стратегії електронного парламентаризму на 2018–2020 роки: Розпорядження Голови Верховної Ради України від 05.07.18 р. № 278. URL: <https://ips.ligazakon.net/doc>. 10. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/469-20#n129>. 11. Корж І. Ф. Розвиток електронного парламентаризму як ознака подальшої демократизації держави. *Інформація і право*. 2018. № 3(26). С. 60. 12. Стефанчук Р. Бачення Голови ВРУ щодо реформи парламенту. URL: https://sluga-narodu.com/kherson_my_z_toboiu-tryvaie-fleshmob-na-pidtrymku-khersonstv/.

References

1. Bereza A. V. Reformuvannya publichnoi vlady: suchasni kontseptsii ta politychna praktyka: Monohrafiia. Kyiv: Lohos, 2012. S. 151–153, 170–173 [ukr].
2. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/797-2017-%D1%80#Text> [ukr].
3. Rekomendatsii parlamentskykh slukhan na temu: «Reformy haluzi informatsiino-komunikatsiinykh tekhnolohii ta rozvytok informatsiinoho prostoru Ukrainy» vid 31 bereznia 2016 r., № 1073-VIII. *Vidomosti Verkhovnoi Rady*. 2016. № 17. St.191 [ukr].
4. Doronin I. M. Tsyfrovyi rozvytok ta natsionalna bezpeka u konteksti pravovykh problem. *Informatsiia i pravo*. 2019. № 1(28).
5. URL: http://ippi.org.ua/sites/default/files/5_12.pdf [ukr].
6. Cherkas O. H. Vzaiemodiia Verkhovnoi Rady Ukrainy z mistsevymy Radamy: informatsiino-komunikatsiinyi aspekt. *Publichne upravlinnia ta mytne administruvannia*. 2020. № 2 (25). S. 226–234 [ukr].
7. Shapoval V. M. Parlamentaryzm. *Velykyi entsyklopedychnyi yurydychnyi slovnyk*. Za red. Shemshuchenka Yu. S. 2-he vyd. pererobl. i dopovn. Kyiv: Yuryd. dumka. 2012. 1020 s. S. 622 [ukr].
8. Pohorilko V. F., Fedorenko V. L. Konstytutsiine pravo Ukrainy: pidruchnyk / Za zah.redaktsiiei V.L.Fedorenka. 4-e vyd., pererob i doopr. Kyiv: Lira-K, 2012. 576 s. S. 327 [ukr].
9. Pro zatverdzhennia Stratehii elektronnoho parlamentaryzmu na 2018–2020 roky: Rozporiadzhennia Holovy Verkhovnoi Rady Ukrainy vid 05.07.18 r. № 278. URL: <https://ips.ligazakon.net/doc> [ukr].
10. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/469-20#n129>.
11. Korzh I. F. Rozvytok elektronnoho parlamentaryzmu yak oznaka podalshoi demokratyzatsii derzhavy. *Informatsiia i pravo*. 2018. № 3(26). S. 60 [ukr].
12. Stefanchuk R. Bachennia Holovy VRU shchodo reformy parlamentu https://sluga-narodu.com/kherson_my_z_toboju-tryvaie-fleshmob-napidtrymku-khersonsiv/ [ukr].

Kostetska Tetiana. On electronic parliamentarism in ukraine: implementation strategy and development factors

The article is devoted to certain aspects of the strategy of e-democracy development conceptually defined in Ukraine a few years ago, the implementation of which are envisaged at the national, regional and local levels. The article deals with the characteristic trends of world theoretical thought and democratic practice, some doctrinal bases for the implementation of e-democracy processes. The main ones are: openness and accountability of public authorities at all its levels, transparency of the decision-making process, ensuring the participation of citizens on the basis of the use of modern communication technologies (ICT). The author points out that despite the increasing attention of researchers, both foreign and domestic, to the various issues of e-democracy, e-parliamentarism, e-parliament, e-government, set out in fundamental and applied works, scientific articles, etc., the need for new interpretations these phenomena remain. In the article pays attention to the correspondence of the developed directions and tasks to the theory and practice of e-democrac in strategic documents developed and adopted at the secondary level (The concept of e-democracy development in Ukraine and the action plan for its implementation, approved by the Cabinet of Ministers of Ukraine from 8.11.2017, № 797-p.). Introduction of e-parliamentarism is one of the main components of its development process.

In today's realities, the issue of parliamentarism, understanding the role and purpose in a democratic state, its development in Ukraine, can be called one of the most relevant areas of research for modern domestic constitutionalism. Updated scientific generalizations of the concept of the functioning of parliamentarism in Ukraine are needed. At the same time, in this case we are talking about a political and

legal category and a rather complex, multidimensional phenomenon, which in jurisprudence, as they admit, has not yet reached a common understanding of its essence. Based on international legal documents, in particular, on the functioning of modern national parliaments based on the use of ICT to ensure their effective functioning of parliament, transparency, openness, etc., one of the most important and promising components of e-democracy in Ukraine is electronic (digital) parliamentarism. At the same time, the need to analyze the effectiveness of the results of the implementation of certain strategic plans, positive developments, as well as possible shortcomings of the envisaged domestic model.

It is emphasized that parliamentary activity is a reflection of the processes taking place in society, the state, is an indicator of the level of democracy of the state, the maturity of civil society, a factor of stability of social development, etc. The future improvement of the Ukrainian parliament is connected with the development of the e-parliament. It is emphasized, that the activities of the e-parliament in accordance with the strategic objectives were actually started before the full-scale Russian war against Ukraine. The author distinguishes separate areas, mechanisms for improving the forms of organization, functioning of the Verkhovna Rada of Ukraine as an e-parliament, its features in martial law.

Key words: *e-democracy, e-parliamentarism, e-parliament, information and communication technologies.*